

its strength, but this is its weakness too, by itself such nobody justice is motivational weaker than stronger in its purity, its «correctness».

If according to Habermas we consider unlimited communicative community as a subject of global justice, then we should be aware that the value of this community seems to be too abstract and very formally identified, in order to justify meaningful answer to the question of global justice. Rather unlimited communicative community is that a universal model, which any real local communicative community should take on, if it enters the discourse on justice issues, including global justice.

References

1. Бойченко М. І. Системний підхід у соціальному пізнанні: ціннісний і функціональний аспекти. Монографія / М. І. Бойченко. – К.: Видавництво «Промінь», 2011. – 320 с.
2. Бойченко М. І. Соціальна філософія / М. І. Бойченко // Філософія: підручник для студентів вищих закладів освіти. – К.: Либідь, 2001. – С.217–254.
3. Бойченко М. І. Теорія дії та теорія комунікації як граничне обґрунтування системного підходу у соціальному пізнанні / М. І. Бойченко // Практична філософія. – К., 2010. – №1 (35). – С.11–16.
4. Бойченко М. І. Універсальна соціальна теорія: так і ні / М. І. Бойченко // Вісник Київського університету. Серія: Філософія. Політологія. – К.: ВЦ «Київський університет», 2001. – Вип.34. – С.5–10.
5. Boychenko M. (2012) Framework conditions of social evolution / M. Boychenko in Materialy VIII mezinarodni vedecko-prakticka conference «Predni vedecke novinky – 2012». – Dil 7. Filologicke vedy. Filosofie. – Praha: Publishing House «Education and Science». – P.53–58.
6. Camus A. (2000) The Myth of Sisyphus / translated from the French by Justin O'Brien. – Harmondsworth: Penguin Books.
7. Eisenstadt S. N. (1978) Revolution and the Transformation of Societies: A Comparative Study of Civilizations / S. N. Eisenstadt. – New York: Free Press.
8. Habermas J. (1981) Theorie des kommunikativen Handelns / Jürgen Habermas. – Frankfurt am Main: Suhrkamp, 1981. Bd.1: Handlungsrationalität und gesellschaftliche Rationalisierung.
9. Heidegger M. (1991) Nietzsche / M. Heidegger [transl. by David Farrell Krell]: in 2 volumes. – San Francisco: Harper, 1991. – V.2.
10. Horkheimer M. (2007) Zur Kritik der instrumentellen Vernunft / M. Horkheimer. – Fischer Taschenbuch Verlag.
11. Lockwood D. (1964) Social Integration and System Integration / D. Lockwood // G. Zollschan and W. Hirsch (eds.), Explorations in Social Change. – Boston: Houghton Mifflin. – P.244–257.
12. Luhmann N. (1975) Grundrechte als Institution. Ein Beitrag zur politischen Soziologie / N. Luhmann. – Berlin: Duncker und Humblot.
13. Luhmann N. (1984) Soziale Systeme: Grundriß einer allgemeinen Theorie / N. Luhmann. – Frankfurt am Main: Suhrkamp.
14. Luhman N. (1999) Zweckbegriff und Systemrationalität: über die Funktion von Zwecken in sozialen Systemen / N. Luhmann. – 6. Aufl. – Frankfurt am Main: Suhrkamp.
15. Moore B. (1978) Injustice: The Social Bases of Obedience and Revolt / Barrington Moore, Jr. – White Plains (NY): M. E. Sharpe.

Бойченко М. І., доктор філософських наук, професор, Київський національний університет ім. Тараса Шевченка (Україна, Київ), mykhai@ukr.net

Творення глобальної справедливості як ціннісний функціоналізм у дії

Статтю присвячено глобальній справедливості як єдиному результату взаємодії різних партикулярних ціннісних систем різних соціальних спільнот та різним впливам глобальної справедливості як єдиної цінності. Відповіді на класичні питання соціальної справедливості набувають конкретик завдяки їхньому універсальному розгляду – глобальний контекст виявляється вирішальним чином задіяним у формулювання та вирішення усіх питань соціальної справедливості. Сучасне суспільство розглядає глобальну справедливість як найбільш стійкий та гарантований серед усіх видів справедливості. Ціннісний функціоналізм постає як стратегія досягнення робочої взаємодії між соціальними та гуманітарними науками, він надає методологію та філософію, які створюють нову інституційну перспективу для розв'язання питань глобальної справедливості.

Ключові слова: глобальна справедливість, методологія, ціннісний функціоналізм, цінності, соціальні функції, комунікативні спільноти, універсальне/партикулярне, соціальна філософія.

Бойченко М. И., доктор философских наук, профессор, Киевский национальный университет им. Тараса Шевченко (Украина, Киев), mykhai@ukr.net

Созидание глобальной справедливости как ценностный функционализм в действии

Статья посвящена глобальной справедливости как единому результату взаимодействия разных партикулярных ценностных систем разных социальных общностей и разным влияниям глобальной справедливости как единой ценности. Ответы на классические вопросы социальной справедливости приобретают конкретику благодаря их универсальному рассмотрению – глобальный контекст оказывается решающим образом вовлеченным в формулирование и решение всех вопросов социальной справедливости. Современное общество рассматривает глобальную справедливость как наиболее стойкий и гарантированный среди всех видов справедливости. Ценностный функционализм выступает как стратегия достижения рабочего взаимодействия между социальными и гуманитарными науками, он предоставляет методологию и философию, которые создают новую институциональную перспективу для разрешения вопросов глобальной справедливости.

Ключевые слова: глобальная справедливость, методология, ценностный функционализм, ценности, социальные функции, коммуникативные сообщества, универсальное/партикулярное, социальная философия.

* * *

УДК 111.11:304.44

Брилинська Б. Ю.,
магістр культурології, начальник відділу маркетингу
та культурних індустрій управління культури
Львівської міської ради (Україна, Львів),
brylynska.kaf.kult@gmail.com

СЕМАНТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПОНЯТТЯ МЕЖИ У КОНТЕКСТІ ЛЮДСЬКОГО ІСНУВАННЯ

Досліджено поняття «межа» у зрізі розвитку філософської думки. Сформовано визначення межі та межовості як атрибутів людського знання та існування; виокремлено тенденції у трактуванні та означенні цих понять впровадженні розвитку європейської філософської думки та зміну їх змістового наповнення в процесі антропологічних поворотів. Означено координати межі в людському знанні через усвідомлення незізнаності, протиріччя, діалектичності та симбіозу. У соціально-філософському та культурологічному ключі роз'яснено розуміння Б. Паскалем людини як межового феномену, у якому поєднуються протиріччя Серця та Розуму. Прослідковано роль межі для формування людського буття у філософській системі С. Кіркегора та екзистенційній філософії загалом. На основі здійсненого аналізу запропоновано нові визначення понять межі та межовості для розгляду процесу людського становлення.

Ключові слова: межа, межовість, пограниччя, людина, вибір, варіабельність, розум, серце, екзистенція, погранична ситуація, перехід.

Сьогодні з усім його різноманіттям проблем та змін підтверджує, що у кожен окремий момент часу людина має безліч векторів розвитку і основною її проблемою стає *вибір* поміж цими варіантами. Кожне випробування, з яким людина стикається в умовах сучасного світу, за своєю сутністю є межовою ситуацією різного масштабу: від мікро-ситуацій до ситуацій глобального вибору. Однією із базових відмінностей життя сучасної людини на відміну від попередніх епох є лавиноподібне збільшення кількості усього, що є навколо: від знань і життєвих стилів «на будь-який смак» до побутових речей та інфраструктурних рішень. Відповідно, стан межовості через накопичення ситуацій вибору стає все більш визначальною ознакою теперішнього людського існування й проявляється на всіх рівнях та сферах буття: економічна криза, соціально-політичний неспокій, наближення точки сингулярності у науковій сфері та інше.

Особливого статусу в цьому контексті набуває пограниччя як онтологізована організація стану межовості у просторі. Пограниччя не лише як геополітична, але й як пізнавальна проблема активно заявляє про себе у сучасних дослідженнях, адже розгортається від географічного

простору до простору ідеологічного, світоглядного, культурного. Можна також ствердити, що саме *пограниччя* – це певний атрибут сучасного світу людини в різних сферах: пізнавальній, морально–етичній, світоглядній, політичній, економічній.

Водночас, обидва ці явища у різноманітті своїх проявів за смислом пов'язані із поняттям «межі», доволі різноплановим і обтічним, позірно простим і структурно елементарним. Однак заглиблення у зміст поняття та похідних від нього термінів показує його полісемантичність та багатоформатність.

Саме визначення семантичних значень цього поняття та похідних від нього є метою нашого дослідження, здійсненого у цій публікації. Визначення цього поняття в сучасній українській філософській та культурологічній думці здійснюється в рамках розгляду похідних від нього явищ таких як: межева, погранична ситуація, феномен пограниччя та інші. В філософському вимірі це класичні уже візії межевої, пограничної ситуації у мислителів–екзистенціалістів (К. Ясперса, А. Камю, Ж.–П. Сартра та інших). Серед вітчизняних досліджень у цій сфері варто відзначити соціально–філософський розгляд межовості у дослідженнях О. Довгополової [1]; виокремлення культурної маргінальності Е. Грушко [2]; розгляд образу «межі» як основоположного для української ідентичності В. Кочан [3]; аналіз межевого світогляду В. Горським [4]; переосмислення екзистенціальної традиції А. Дахнієм [5]; осмислення нігілізму та масової культури Т. Лютим [6]. Враховуючи їхні напрацювання, намагаємось окреслити зміст та формати межі як окремого феномену, що має не лише інструментальне значення, але й набуває онтологічного статусу.

У своєю дослідженні ми спробуємо виокремити ті погляди на межеву ситуацію, її ознаки та характеристики, які слід включити до атрибутивних ознак явища межі, що дозволять зрозуміти її у відповідній онтологічній тяглості та визначити її феноменальний сенс.

На нашу думку, чітке дефінітивне схоплення цього явища дасть можливість краще зрозуміти тенденції, з якими безпосередньо взаємодіє сучасне українське суспільство. Україна за своїм геополітичним становищем – це територія на межі. Саме тому «межа» як явище впливає на формування українського суспільства та української ментальності. Вимірювання поняття межі у філософському розумінні дозволить окреслити нові координати для визначення специфіки творення сучасної ситуації на наших територіях (зокрема, ідентичності переміщених осіб – біженців та переселенців).

Окреслення варіабельності змісту поняття «межа»

Проблема межі закладена вже у самій етимології слова, яке в українській мові походить від старослов'янського «межа» – «середина», «границя» [7, с. 431]. Під поняттям межа сьогодні розуміють: лінію, яка розділяє дві території (границя); лінію, яка розділяє територію держав (кордон); зорову лінію, яка видимо відділяє щось від чогось (тут можливе використання також в значенні переходу); границя поділу розрізнення певних явищ; обсяг, ступінь чого–небудь; кінець, край чого–небудь (споріднене з розумінням кризи та краху); найвищий вияв чого–небудь [8, с. 165–166]. Можемо виділити декілька семантично близьких слів, деякі з них мають синонімічне, інші паронімічне значення, а саме: кордон, перехід, пограниччя, обмеження.

Існує досить багато трактувань самого поняття «межа». Визначення межі можна знайти в усіх сферах людської життєдіяльності. І якщо, навіть, на перший погляд вона там не присутня (тобто, чітко не названа), попри все межа має місце у будь–якій ситуації, явищі чи феномені, що має навіть елементарну структуру. Пов'язане це з універсальним розумінням межі як моменту завершення одного та початку іншого. Трактування межі як завершення притаманне буттю людини та вирізняє його із нескінченності. Так, межа змістовно пов'язана із явищем смерті, але не означає сталість і кінець, бо водночас містить в собі розуміння зміни та переходу. Відповідно, можна прийти до висновку, що в людському бутті межа присутня практично всюди, має процесуальний характер і позначає певні відносини: межа життя (і не–життя, але не обов'язково небуття), межа пізнання (знання і невідомого, актуально недоступного чи засадничо неосяжного), межа моралі (і права, традиції, здорового глузду, аморальності тощо).

Водночас, це поняття досить часто поєднується з дуальним розумінням світу: межа поміж буттям і небуттям, поміж злом і добром, поміж духом і матерією. Тут поняття межі наближається до розуміння кордону як демаркаційної лінії.

Таким чином, межа передовсім мала інструментальне значення і розглядалася у якості процесуальної точки у контексті інших світоглядно визначальних й життєво засадничих питань: моралі, життя, пізнання, буття й небуття, добра та зла тощо. Та сам феномен межі як такої викликав дослідницький інтерес серед дослідників доволі пізно, попри те, що історія філософії містить низку концепцій, які застосовують у своїх побудовах поняття межі. Лише поодинокі із них містять чіткі характеристики або ж визначення явища межі, її проявів та змістів. Зокрема, до таких належать розгляд внутрішньої межовості Б. Паскалем, філософів екзистенціалістів (М. Гайдегера, К. Ясперса, Ж.–П. Сартра).

Історико–філософське визначення межі

Попри те, що безпосередньо присвячених феномену межі праць до XIX століття у історії західної філософії немає, опосередкований аналіз поняття можна зустріти уже в античній спадщині. Так, Сократ розумів знання як одну з вищих чеснот, до якої людина має прагнути. Істинне знання було рівним досконалості в моральному розумінні: «Одне й те саме знати, що є справедливим, і бути справедливим» [9, с. 158]. Та вже у Платона ми знаходимо певні умови, чи, інакше кажучи, межі пізнання. Філософ розділяє пізнання тілесне та духовне. Як ідеаліст, він віддає безумовну першість духовному пізнанню, котре, на думку філософа, здатне до досягнення досконалих ідей [10]. У розгляді межі пізнання нас насамперед цікавить присутність у завуальованій формі одної із характеристик межі, а саме: ствердження, що вона (межа) невід'ємно пов'язана із розумінням недосконалості, неповноти та не–цілісності. Те, що обмежує наше пізнання, робить його недовершеним, фрагментарним та частковим (не–цілісним).

Недосконалість та фрагментарність додають до розуміння межі ще одну характеристику – розчарування та, як наслідок, кризи, що спричинені недовершеністю та неповнотою. Ці характеристики можна вивести з розумінням пізнання уже в епоху елліністичної філософії [11, с. 150]. У цей тривалий історичний період (кін. IV ст.

до н.е. – V ст. н.е.) значна кількість філософських шкіл приходять до розуміння недосконалості людського пізнання, що своєю чергою веде їх до розчарування в людському пізнанні й пошуку нового розуміння щастя. Якщо Сократ вважав щастям досягання чеснот, що містились в істинному знанні, то елліністичні школи філософії – епікурейці, скептики та стоїки – шукали щастя в обмеженні. Вони добровільно встановлювали межі для людського буття, щоб знайти в ньому щастя. Отже, в їхньому розумінні, межа не лише містить фрагментарність, недосконалість й розчарування, але також передумови щастя, безпеки та досконалості. Адже, наприклад, стоїки постулювали обмеження своїх бажань та прагнень, що частково веде до спокою та щастя. Стоїки вбачали щастя лише у обмеженні опору людини щодо фатуму, який нависає над нею. Цей фатум включав у себе природні і людські закони. Зокрема, Сенека в своїх листах озвучує цю думку так: «Змінити такий порядок ми не в силах, – зате в силах знайти велич духу» [12, с. 173]. Пізнання людині було потрібне для того, щоб краще стримувати свої прагнення та досягнути щастя [11, с. 156–158]. Така незвична розбіжність в трактуванні межі як водночас негативного та позитивного, дає нам змогу прийти до чергового висновку: межа – це неоднорідне явище, що може містити в собі протилежні одна до одної характеристики, оскільки є певного роду «склеююю», яка тримає їх поруч. Така ознака межі уже орієнтує нас у широті спектру застосування цього поняття.

У філософії середньовіччя можна знайти декілька розумінь межі пізнання, а також меж, які безпосередньо пов'язані з людською сутністю. Саме тоді з'являється ще одна дихотомія, яка стає приводом для формування аспекту межі як кордону поміж протилежностями – Вірою та Розумом. Значна частина рефлексій середньовічних філософів стосувалась співвідношення цих начал у людському пізнанні, а саме – встановлення меж розумового пізнання та пізнання вірою. Августин Аврелій був одним із перших, хто прийшов до висновку відмінності розуму та серця (волі, душі, ірраціонального): «Не збагнеш дивлячись – старайся зрозуміти віруючи» [13, с. 135]. Таким чином, Августин Аврелій ставить межі розумового пізнання та зазначає початок віри. Наступним кроком стало розуміння співвідношення віри та розуму Томою Аквінським, який натомість стверджував, що існують істини, котрі можливо пізнати лише через Одкровення та жодна із цих істин не суперечить розуму [14, с. 126–127]. Позиція останнього приводить нас до наступного висновку: те, що може на перший погляд видаватися чи бути антонімами, з іншого боку може поєднуватись в певному специфічному симбіозі. Таке розуміння взаємозв'язку поміж протилежностями формує нове розуміння переходу – діалектичне. Тобто цей взаємозв'язок поміж протилежностями можна зазначити як момент переходу від одного до іншого, з одного в інше. Відповідно, на місце межі, яку поставив Августин, Тома Аквінський ставить взаємозв'язок, перехід або ж симбіоз. Ідея симбіозу антиномій не є новою, адже в епоху античності Аристотель ствердив існування такого феномену (пригадаймо розуміння ентелехії за Аристотелем, як того, що містить в собі ціль та результат дії, початок та завершення) [11, с. 133].

Далі в розвитку філософської думки було декілька етапів, які привели мислителів до розгляду межі та

межовості як понять, в яких власне людське буття, а не лише пізнання, може перевірити істинність своїх позицій. Таким чином розуміння поняття межі з гносеологічної сфери перейшло/розширилось в онтологічну. Це пов'язано, зокрема, з різкою зміною світогляду – другим антропологічним поворотом у західній філософії. Причини цієї зміни частково мали кризовий характер, особливо що стосувалось церковного життя Європи. Розпочинаючи від раннього Відродження мислителі почали вчергове переосмислювати недосконалість буття у пошуку нових парадигм для існування. Основне, що доба Відродження дала для формування нового змісту поняття межі та похідного від нього поняття межовості, – це зміна об'єкту дослідження філософії з Бога на людину або природу. Відродження продемонструвало майже всі можливості плюралізму мислення, які можна додати до характеристик переходу чи межі. Саме тоді Монтень вводить розуміння варіабельності – можливості безлічі варіантів для розвитку людини. Він стверджував, що дві основні ознаки, які виокремлюють людину – це її індивідуальність супроти світу та можливість вибирати: «життя не є ані добре, ані зле, є тільки місцем добра або зла – залежно від того чи зробимо в ньому місце для добра чи зла» [15, с. 12].

Нова межа була акцентована мислителем Нового часу Р. Декартом, який побачив в людині дві субстанції: душу і тіло. Поділ, здійснений філософом, був досить радикальним: тіла є протяжними і не мають свідомості, тоді як душі мають свідомість, але не мають протяжності. Таке розділення привело Р. Декарта до певного парадоксу, адже так розділивши душу і тіло, він не міг пояснити, як саме вони взаємодіють, тобто душа не могла вплинути на тіло, а тіло – на душу. Щоправда, пізніше Р. Декарт ствердив, що такий вплив можливий, тобто душа може впливати на рух або дії тіла, а тіло – на рух або дії душі: «Наші бажання бувають двох видів. Одні це суть діянь душі, які завершуються в ній самій, наприклад, коли ми хочемо любити Бога чи взагалі спрямувати нашу думку на якийсь нематеріальний об'єкт. Інші це суть дії що відбуваються в нашому тілі, коли одне наше бажання прогулятися змушує наші ноги іти» [16, с. 485]. Також Р. Декарт проголосив дуалізм Бога та його творіння. Така позиція згодом призвела до дуалізму науки і релігії, що цілком задовольняло мислителів Нового часу.

Та найцікавішим у контексті нашого дослідження серед мислителів Нового часу є Б. Паскаль. Він також був послідовником картезіанської традиції та водночас сформував неповторне трактування людської сутності, що привело до нового трактування межі, переходу та пограниччя. Окремі дослідники (О. Гуджен [17], С. Аверинцев [18] та інші) вважають, що Б. Паскаль частково розчарувався в раціональному підході. Та, з іншого боку, це «розчарування» було необхідним для паскалівського розуміння сутності людини. Мислитель не відмовився від Розуму, лише заперечив його всесильність. Б. Паскаль займав двояку позицію в розумінні віри та розуму, відтак вивів закон Серця: «Серце – це властива людині здатність пізнання надприродних речей», «Серце має свою рацію, якої не має розум» [19, с. 26, 126]. Вивішивши такий закон, він суттєво розширив рамки сприйняття пізнавального процесу, порівняно із раціоналістами. Філософ не просто засумнівався в Розумі, бо не відкидав можливості вірності раціональних тверджень. Але, як

слушно зазначає дослідниця Г. Стрельцова, Б. Паскаль займав позицію, яка висвітлює увесь спектр взаємодії душі та тіла. Він прийняв відносність світу, для того, щоб здійснити свій власний вибір [20, с. 46–47]. Важливим для нас є його позиція щодо людини, яка сформована у вигляді відомого вислову про мислячий очерет: «Людина – це найслабший в природі очерет, але очерет мислячий. Для її знищення не потрібно, щоб озброювався весь світ. Трохи імлі, крапля води – і цього достатньо, щоб її убити. Але нехай би була розчавлена усім Всесвітом, то й тоді була чимось набагато шляхетнішим, аніж те що її губить: бо вона знає, що вмирає, і знає ту перевагу, яку має над нею Всесвіт. А світ нічого про це не знає. Тому вся наша гідність полягає в мисленні» [19, с. 80]. Окрім того, людині притаманна Любов, що дається Богом, а це доводить її причетність до божественного. Парадоксально, та усе це робить людину «розірваною» і протилежною самій собі. Б. Паскаль одним із перших висвітлює протиріччя, що містяться в людині. Крім цього, він намагається прийняти всі можливі зв'язки, що існують поміж цими протиріччями. Людина поєднувала в собі велич і мізерність, ангела і демона. Таким чином, в людині не існує межі поміж цими поняттями, або ж Людина стає втіленням цієї межі, вона містить в собі межу і лише вибирає поміж сторонами, які ця межа розділяє. У своєму вислові про велич людини Б. Паскаль уточнює: «Велич не в тому, коли впадеш у крайнощі, а в тому, щоб торкатись одночасно обох протилежностей та заповнювати проміжок поміж ними» [20, с. 208] – це розуміння специфічного симбіозу людської сутності, яке вивів відомий французький філософ.

Окрім наведеного, слід зазначити, що Б. Паскаль один із перших чітко окреслив антропологічний характер знання, а також співвідніс його із обмеженням, даючи останньому певне змістове окреслення.

Продовженням ірраціональної парадигми розуміння межі є релігійна філософія С. Кіркегор, який намагається переосмислити та систематизувати різні етапи людського життя. Базуючись на внутрішньому протиріччі людини, С. Кіркегор виділяє три ієрархічні типи життя: естетичний, етичний та релігійний. Перші два ґрунтуються на мінливості буття (естетичне), або ж на дійсності та триванні у ній (етичне). В такий спосіб людина співвідноситься або з мінливістю, скінченністю буття або з його тривалістю, нескінченністю. Лише релігійний тип (або ж фаза життя) людини, несе у собі спроможність змиритись з протиріччями в собі – висвітлює місце людини у вічності і те, як людина відчуває вічність – страх і трепет. «Але найвеличнішим зі всіх був Авраам: він був могутній міццю, сила якої була в безсиллі, великим в мудрості, таємниця якої містилась в безглузді; великим в тій надії, яка виглядала як божевілья; великий в тій любові, яка являлась ненавистю до самого себе» [21, с. 23]. На перший погляд привнесення у цей стан дві емоції, які можна трактувати, як протилежні, видається парадоксальним чи навіть абсурдним. Тому, частково, ідеальне буття людини для С. Кіркегора розміщене в межі поміж вічним та скінченним, власне поміж страхом та трепетом. Принципового значення для нашої розвідки набуває той факт, що С. Кіркегор виділяє протиріччя як можливий варіант гармонії. Така інтерпретація висвітлює межу як те, що об'єднує протилежності та цим самим творить ідеальне.

С. Кіркегора вважають предтечею філософії екзистенціалізму ХХ століття. І саме в ній сформувалось остаточне уявлення межі у її філософському розумінні, а саме: межових, пограничних ситуацій. Екзистенціалізм формується у Європі наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. Екзистенція є ключовим поняттям даного напрямку, у розумінні С. Кіркегора позначали існування суто індивідуальне і співвідносилась лише з існування Бога (абсолютним буттям) [22, с. 25–27]. У ХХ ст., в руслі екзистенціального напрямку філософії виникло декілька розумінь буття, які дещо різнилися між собою.

Зокрема, М. Гайдегер змінив підхід до метафізики, спровокувавши перехід до істинного, на його думку, дослідження буття. Він вважав, що буття приховане від «людини метафізики» і знаходиться за межею рутини, в якій вона живе. Для того, щоб подолати рутину, потрібно дійти до краху: «Перш ніж буття зможе показатись у своїй первісній істинності, треба, щоб буття як бажання було зруйноване і щоб світ було перекинута, землю віддано спустошенню, а людину змушено віддаватися безпросвітній праці» [23, с. 245]. Частково таке трактування буття було спровоковане катастрофічними подіями, які відбувалися у ХХ ст.: війни, руйнування, геноцид. М. Гайдегер висвітлює кризову, межову ситуацію як те, що дозволяло пізнати буття в його істинній сутності – отже, саме через межу буття відкриває себе людині.

Натомість, К. Ясперс пропонує інше трактування пограничної (межової) ситуації. Для М. Гайдегера – це можливість пережити істинне буття, у К. Ясперса – це наче спільне ядро, що існує у всіх людей; та межа, мур об якій б'ється кожна людина – це смерть, боротьба, страждання, провини. К. Ясперс інакше розуміє Смерть: для нього це не остання можливість пізнати буття, адже її невблаганна очевидність залежить від міри страху втратити емпіричну реальність. Для К. Ясперса цей страх обмежений вірою в безсмертя душі і тому страждання, провини та битва, рівноцінні смерті. Саме провини була для нього найбільш тривожною межовою, або ж як її називає сам філософ пограничною ситуацією, бо виходила з самої людини, з її екзистенції, свободи. «Погранична ситуація – це смерть, нещасливий випадок, провини, неможливість розраховувати на світ, які відкривають мені мій крах. Що можу вдіяти я перед неминучістю цього абсолютного краху, очевидність якого я не можу, не обдурюючи самого себе, заперечувати?» [24, с. 22].

На завершення аналізу екзистенціальної філософії в контексті розуміння межі, слід розглянути представника атеїстичного екзистенціалізму Ж.–П. Сартра. Для цього мислителя усе є дією. Свідомість витворює своє власне «я» через дію і уся сутність цієї безособової свідомості – це дія. «Для–себе є темпоралізацією, і це означає, що воно не є, воно створюється» [25, с. 748]. Дія творить людину, але як екзистенціаліст Ж.–П. Сартр також стверджує: «Насправді спершу годиться відзначити, що дія інтенціональна. Необрешений курець, призвівши внаслідок своєї недбалості до вибуху, не діяв» [25, с. 598]. Філософ не намагається знайти щось, що об'єднуватиме логічне і нелогічне, раціональне і нерациональне; він вибирає для свого розгляду динаміку руху життя, але динаміку лише усвідомлену. Водночас, він ствердив, що ця сутність приречена на свободу, не може її уникнути навіть якщо намагається співвіднести себе з певним видом природного детермінізму. «Людина, приречена бути вільною, несе

на своїх плечах тягар усього світу; вона відповідальна за світ і за себе саму як спосіб буття» [25, с. 751]. Людина намагається втекти від цієї свободи, адже вона прирікає її на постійну тривогу, на постійний вибір поміж добром і злом, на постійне перебування на межі.

Так Ж.-П. Сартр додає останній штрих до розуміння співвідношення існування людини та межі. На його думку, сутність існування людини – це постійна тривога постійне перебування на межі. Це тривожне перебування – межовість людського існування – є постійний момент переходу від вибору до дії. На його думку, людина намагається втекти від свободи, від свідомого вибору і, відповідно, від межового існування.

Що ж стосується пізніших осмислень межі як категорії, із значимих слід згадати концепцію заперечення людини у філософії постмодернізму М. Фуко, Ж. Дельоза, дослідження взаємодії Я–Інший у соціальній філософії (Е. Левінас, М. Бахтін), концепцію культурного вибуху Ю. Лотмана, розуміння культурної маргіальності В. Тернера та М. Еліаде.

Однак ґрунтовне і конкретне дослідження, яке б виводило межу і походні від неї поняття (межовість, пограниччя тощо) у виважений чіткий інструментарій, придатний для застосування у соціально-філософських конструктах чи культурологічних розвідках, так і не з'явилося. Межа виступає, таким чином, то у якості латентного організаційного принципу, то як провідний елемент філософської системи, що свідчить про її неабиякий семантичний потенціал. Виходячи із здійсненого аналізу, спробуємо окреслити дефінітивний каркас досліджуваного поняття.

Агрибутивна характеристика межі

Послідовно зазначимо провідні ідеї, що виникають із нашого аналізу в тезовому вигляді, виділяючи сутнісні характеристики межі:

1. Межа має роздільну функцію: межа пролягає по-між та відділяє один від одного певні протилежні або просто відмінні речі (розум та дух, ідеальний світ та реальний світ, добро та зло тощо). Тобто, межа – це те що розділяє протилежності та виокремлює відмінності.

2. Межу характеризує недовершеність, невизначеність, не-цілісність, фрагментарність. Відтак, межа – це ознака недовершеності людського пізнання та людського буття.

3. Розмежовуючи певні протилежні чи відмінні елементи, межа в своїй сутності не є простою порожньою маркувальною ризикою, але може містити розуміння переходу від одного до іншого. Тобто, межа може мати процесуальний характер та мислитися як перехід, певне перетворення.

4. Розумінню межі притаманне внутрішнє протиріччя: і як характеристики, і як способу трактування. Тобто, у історії філософії межу трактували і як негативну характеристику пізнання (наприклад, у Платона це обмеження пізнання, неможливість пізнати ідеальне), і як позитивний спосіб організації ставлення до світу (зокрема, елліністична філософія, що тлумачила обмеження пізнання та прагнень як шлях до щастя). Тому межа як феномен об'єднує в собі антиномістичні характеристики.

5. Спираючись на філософські теорії Аристотеля та Томи Аквінського, ми змогли виділити розуміння симбіозу протилежних рис у межі. Відповідно, межа – це мить симбіозу, зустрічі, синтезу протилежних, відмінних елементів. Саме в людському вимірі дієвий характер межі

розкривається через варіабельність та пошук. Отже, для людини межа – це момент вибору, який супроводжується пошуком рішення. Межа – це можливість, момент початку створення варіабельної моделі майбутнього.

6. Межовість властива людському існуванню в тому числі в силу межової сутності самої людини (Б. Паскаль), її внутрішньої суперечливості. Людині притаманна внутрішня роздільність Серця та Розуму, раціонального та ірраціонального, духовного та тілесного. Тому розуміння межі в людині не лише характеризується динамікою вибору, але сам цей вибір досить часто несе характер внутрішньої боротьби, результатом якої може бути розрив. Цю думку, частково, озвучив у своїй концепції етапів людського існування С. Кіркегор. Пізніше філософи-екзистенціалісти додали до цього розуміння кризовість та тривогу, притаманні межі, та виокремили поняття межової ситуації, яку можна розуміти як зіткнення із межею у самому людському існуванні. Межа для людини – це Бог, Смерть або ж Вибір, згідно екзистенціалізму. Відповідно, межовість – це насамперед зіткнення людини із таким поворотним явищем у її існуванні. У стані межовості людина може дійти до крайньої точки цього стану – краху або ж виходу.

Виходячи із висунутих нами тез, можемо запропонувати наступні визначення межі:

1. Межа – це засіб (інструмент) для виокремлення елементів людського знання: ідеї, теорії, думки, тези, вибору.

2. Межа як явище це провокуючий фактор для виникнення межової ситуації у існуванні людини.

Висновок. Здійснений аналіз дозволяє методологічно обґрунтувати наші подальші дослідження, скеровані на емпіричне схоплення межовості, зокрема через культурну та соціальну ідентичності біженців та вимушено переміщених осіб (переселенців). У такий спосіб ми здійснимо апробацію виведеної дефініції та її інструментальну виваженість у реалізації прикладних досліджень.

Іншим апробаційним вектором є окреслення онтологічного поля суміжного із межовістю поняття пограниччя. Подальші наші дослідження стануть спробою розкрити ці принципові моменти на різних рівнях існування людини: від її власного «Я» та до культурно-політичних подій сучасності.

Список використаних джерел

- Довгополова О. А. Другое, Чужое, Отторгаемое как элементы социального пространства: монография / О. А. Довгополова. – Одесса: СПД Фридман, 2007. – 300 с.
- Грушко Е. А. Культур-маргіальність в проблемному полі ідентичності // Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Філософія. Культурологія. – К.: НАУ-друк, 2010. – №2 (12). – 220 с.
- Кочан В. М. Типологія пограниччя / В. М. Кочан // Культура народів Причорномор'я. – 2008. – №124. – С.165–168.
- Горський В. С. «Філософ на межі»: Творчість В. Зеньковського з огляду історії української філософської культури [Текст]: научне издание / В. С. Горський // Горський, Вілен Сергійович. Філософія в українській культурі (методологія та історія): Філософські нариси / В. С. Горський, 2001. – С.215–227.
- Дахній А. Автентичність перед обличчям смерті: танатологічна проблематика у мисленні Мартина Гайдегера і Льва Толстого [Електронний ресурс] / А. Дахній // Sententiae. – 2012. – №2. – С.67–76. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/senten_2012_2_8.pdf
- Лотман Ю. Семиосфера. Авторский сборник. – СПб.: Искусство, 2010. – 704 с.

7. Етимологічний словник української мови: В 7 т. / Т.3: Кора – М. / Укл.: Р. В. Болдирев та ін. – Ін-т. мовознавства ім. О. О. Потебні. Редкол. О. С. Мельничук та ін. – К.: Наук. думка, 1989. – 552 с.
8. Новий тлумачний словник української мови. 2-й том К–П. Укладачі: В. Яременко, О. Сліпущко. – К.: Видавництво «Аконіт», 2008. – 912 с.
9. Платон. Діалоги. – Харків: Фоліо, 2008. – 349 с. – (Бібліотека світової літератури).
10. Платон. Театет / Платон [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.plato.spbu.ru/TEXTS/PLATO/theaitetos.htm> (останнє звернення – 30.06.2015).
11. Татаркевич Владислав. Історія філософії: Т.1: Антична і Середньовічна філософія / пер. з пол. А. Шкраб'юка. – Львів: Свічадо, 1997. – 456 с.
12. Сенека Луцій Анней. Нравственные письма к Луцилию / Пер. С. О. Ошерова, Отв. ред. М. Л. Гаспаров – Москва: Наука, 1977. – 384 с. – (Литературные памятники).
13. Аврелий Августин. Сповідь. – К.: Основи, 1999. – 319 с.
14. Лейн Т. Христианские Мыслители / пер. с англ. – СПб.: «Мирт», 1997. – 352 с.
15. Монтень Мишель. Проби. Книга перша. – К.: Дух і Літера, 2005. – 365 с.
16. Декарт Р. Страсти души (1649) // Декарт Р. Сочинения в 2 т. – Москва: «Мысль», 1989. – Т.1. – 654 с. – (Филос. наследие).
17. Герменевтический антиномизм Б. Паскаля // Sententiae. Збірка наукових праць Спілки дослідників модерної філософії (Паскальського товариства). II (N2 – 2000). – Вінниця – Київ, 2000. – С.132–151.
18. Аверинцев С. С. Софія–Логос. Словник. – К.: Дух і літера, 2004. – 640 с.
19. Паскаль Блез. Думки / Пер. з фр. Перепада А., Хома О. – К.: «Думки», 2009. – 704 с.
20. Стрельцова Г. Я. Паскаль и европейская культура. – Москва: «Республика», 1994. – 495 с.
21. Кьеркегор С. Страх и трепет. Этические трактаты / Перевод с датского, комментарии Н. В. Исаевой, С. А. Исаева. – Москва: «Республика», 1993. – 383 с.
22. Больнов Отто Фридрих. Философия экзистенциализма: Философия существования / Отто Фридрих Больнов; [Сост. Ю. А. Сандулов]; Научные редакторы: А. С. Колесников, В. П. Сальников; [Пер. С. Э. Никулина]. – СПб.: Лань, 1999. – 222 с.
23. Хайдеггер М. Время и бытие: Статьи и выступления / Сост., пер. с нем. и комм. В. В. Бибихина. – Москва: «Республика», 1993. – 447 с.
24. Ясперс К. Введение в Философию / Пер. с нем. под ред. Михайлова А. А. Минск: Изд-во ЕГУ ЗАО «Пропаганд», 2000. – 191 с.
25. Сартр Ж.–П. Буття і ніщо: нарис феноменологічної онтології / Переклади з французької Віталій Лях, Петро Тарашук. – К.: «Основи», 2001. – 853 с.

References

1. Dovgoplova O. A. Drugoe, Chuzhoe, Ottorgaemoe kak jelementy social'nogo prostranstva: monografija / O. A. Dovgoplova. – Odessa: SPD Fridman, 2007. – 300 s.
2. Grushko E. A. Kul'tur–marginal'nits' v problemnomu poli identychnosti // Visnyk Nacional'nogo aviacijnogo universytetu. Serija: Filosofija. Kul'turologija. – K.: NAU–druk, 2010. – №2 (12). – 220 s.
3. Kochan V. M. Tipologija pogranych'ja / V. M. Kochan // Kul'tura narodov Prichernomor'ja. – 2008. – №124. – S.165–168.
4. Gors'kyj V. S. «Filosof na mezhi»: Tvorchist' V. Zen'kov's'kogo z ogljadu istorii' ukrai'ns'koi' filosof's'koi' kul'tury [Tekst]: nauchnoe yzdanye / V. S. Gors'kyj // Gors'kyj, Vilen Sergijovyč. Filosofija v ukrai'ns'kij kul'turi (metodologija ta istorija): Filosof's'ki narysy / V. S. Gors'kyj, 2001. – S.215–227.
5. Dahnij A. Avtentychnist' perez oblychchjam smerti: tanatologichna problematyka u myslenni Martyna Gajdeg'era i L'va Tolstogo [Elektronnyj resurs] / A. Dahnij // Sententiae. – 2012. – №2. – S.67–76. – Rezhym dostupu: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/senten_2012_2_8.pdf
6. Lotman Ju. Semiosfera. Avtorskij sbornik. – SPb.: Iskusstvo, 2010. – 704 s.
7. Etymologichnyj slovnyk ukrai'ns'koi' movy: V 7 t. / Т.3: Kora – М. / Укл.: Р. В. Болдырєв та ін. – Ін-т. мовознавства ім. О. О. Потебні. Редкол. О. С. Мельничук та ін. – К.: Наук. думка, 1989. – 552 с.
8. Novyj tлумачnyj slovnyk ukrai'ns'koi' movy. 2–yj tom К–П. Укладачі: В. Яременко, О. Сліпущко. – К.: Вydavnytvo «Аконіт», 2008. – 912 с.

9. Platon. Dialogy. – Harkiv: Folio, 2008. – 349 s. – (Biblioteka svitovoi' literatury).
10. Platon. Teatet / Platon [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.plato.spbu.ru/TEXTS/PLATO/theaitetos.htm> (ostannje zvernennja – 30.06.2015).
11. Tatarkevych Vladyslav. Istorija filosofii': T.1: Antychna i Seredn'ovichna filosofija / per. z pol. A. Shkrab'juka. – L'viv: Svichado, 1997. – 456 s.
12. Seneka Lucij Annej. Nравstvennye pis'ma k Luciliju / Per. S. O. Oshero, Otv. red. M. L. Gasparov – Moskva: Nauka, 1977. – 384 s. – (Literaturnye pamjatniki).
13. Avrelij Avgustyn. Spovid'. – K.: Osnovy, 1999. – 319 s.
14. Lejn T. Hristianskie Mysliteli / per. s angl. – SPb.: «Mirt», 1997. – 352 s.
15. Monten' Mishel'. Proby. Knyga persha. – K.: Duh i Litera, 2005. – 365 s.
16. Dekart R. Strasti dushi (1649) // Dekart R. Sochinenija v 2 t. – Moskva: «Mysl'», 1989. – T.1. – 654 s. – (Filos. nasledie).
17. Germentvicheskij antinomizm B. Paskalja // Sententiae. Zbirka naukovykh prac' Spilky doslidnykiv modernoi' filosofii' (Paskaliv's'kogo tovarystva). II (N2 – 2000). – Vinnycja – Kyi'v, 2000. – S.132–151.
18. Averyncev S. S. Sofija–Logos. Slovnyk. – K.: Duh i litera, 2004. – 640 s.
19. Paskal' Blez. Dumky / Per. z fr. Perepadja A., Homa O. – K.: «Dumky», 2009. – 704 s.
20. Strel'cova G. Ja. Paskal' i evropejskaja kul'tura. – Moskva: «Respublika», 1994. – 495 s.
21. K'erkegor S. Strah i trepet. Jeticheskie traktaty / Perevod s datskogo, kommentarii N. V. Isaevoj, S. A. Isaeva. – Moskva: «Respublika», 1993. – 383 s.
22. Bol'nov Otto Fridrih. Filosofija jekzistencializma: Filosofija sushhestvovanija / Otto Fridrih Bol'nov; [Sost. Ju. A. Sandulov]; Nauchnye redaktory: A. S. Kolesnikov, V. P. Sal'nikov; [Per. S. Je. Nikulina]. – SPb.: Lan', 1999. – 222 s.
23. Hajdegger M. Vremja i bytie: Stat'i i vystuplenija / Sost., per. s nem. i komm. V. V. Bibihina. – Moskva: «Respublika», 1993. – 447 s.
24. Jaspers K. Vvedenie v Filosofiju / Per. s nem. pod red. Mihajlova A. A. Minsk: Izd-vo EGU ZAO «Propilei», 2000. – 191 s.
25. Sartr Zh.–P. Buttja i nishho: narys fenomenologichnoi' ontologii' / Pereklaly z francuz'koi' Vitalij Ljah, Petro Tarashhuk. – K.: «Osnovy», 2001. – 853 s.

Brylynska B. Y., *Master of Cultural Studies, acting Head of Marketing and Cultural Industries Department of Office of Culture at Lviv city council (Ukraine, Lviv), brylynska.kaf.kult@gmail.com*

Semantic analysis of the concept «border» in the context of human existence

In our research the concept of «border» is investigated in the development of philosophical ideas. It is formed definition of the border (limit) and the borderland (frontier), as attributes of human knowledge and existence; tendencies in interpretation and determination of these concepts during the development of the European philosophical ideas and changes of their semantic filling in the process of anthropological turns are highlighted. The coordinates of limit in human knowledge are marked through realization of uncognizableness, contradiction, dialectics and the symbiosis. In the social–philosophical and cultural key, Blaise Pascal's understanding of man as frontier phenomenon which combines the contradictions of Heart and Mind is explained. It is highlighted role of the limit on forming of human existence in the philosophical system of S. Kierkegaard and in philosophy of existence in general. On the basis of our analysis new definitions of the border (limit, frontier) and borderland are offered in the context human personal evolution.

Keywords: border, limit, borderland, frontier, man, choice, variety, mind, heart, existence, frontier situation.

Брилинская Б. Ю., *магистр культурології, начальник отдела маркетинга и культурных индустрий управления культуры Львовского городского совета (Украина, Львов), brylynska.kaf.kult@gmail.com*

Семантический анализ понятия предела в контексте человеческого существования

Исследовано понятие «предел» в развитии философской мысли. Сформировано определение предела в качестве атрибута человеческого познания и существования; выделены тенденции в трактовке и определении понятия на протяжении развития европейской философской мысли, а также отслежены изменения его содержательного наполнения в контексте антропологических поворотов. Определены координаты предела в человеческом познании через осознание непознаваемости, противоречия, диалектичности и симбиоза. В социально–философском и культурологическом ключе разъяснено понимание Б. Паскалем человека как пограничного феномена, сочетающего противоречия Сердца и Ума. Отслежена роль предела для формирования

человеческого существования в философской системе С. Кьеркегора и философии экзистенциализма. Исходя из свершенного анализа, предложено новое комплексное определение понятия предела, инструментально приемлемое для исследований различных состояний процесса человеческого становления и самоактуализации.

Ключевые слова: предел, пограничность, человек, выбор, варибельность, Ум, Сердце, экзистенция, пограничная ситуация.

* * *

УДК 1(091):159.923.2

Данилова Т. В.,
кандидат философских наук, доцент кафедры
философии, Национальный университет
биоресурсов и природопользования Украины
(Украина, Киев), danilova_tv@ukr.net

КОНЦЕПЦИЯ ПЛЮРАЛИСТИЧЕСКОЙ ИДЕНТИЧНОСТИ В ПОСТМОДЕРНИСТСКОЙ КАРТИНЕ МИРА

В постмодернистском смысле все является интерпретацией – мы сами создаем свою реальность, интерпретируя окружающий мир. Становится все более очевидным, что существуют альтернативные способы мышления, восприятия мира и самоопределения человека в нем. Именно это осознание приводит к признанию и исследованию «альтернативных реальностей». Такое расширение сознания меняет и само понимание человеческой идентичности: человеческое «Я» больше не является чем-то единым и неделимым, а, наоборот, состоит из различных, часто противоречивых, частей. Постмодернистский плюрализм требует осознания возрождения плюралистической самости, множественного «Я». Анализу концепции идентичности в постмодернистской картине мира и посвящена данная статья.

Ключевые слова: идентичность, плюралистическая идентичность, субъект, реальность, сознание, бессознательное.

(статья друкється мовою оригіналу)

Постмодернизм в значительной степени является реакцией на уверенность науки в собственных усилиях объяснить окружающий мир и определить место человека в этом мире. По сути, это связано с признанием того, что реальность, которую мы воспринимаем, не является реальностью *per se*, но, скорее, является металным конструктом. Именно поэтому постмодернизм скептически относится к объяснениям, которые претендуют на абсолютную истинность. Вместо этого он фокусируется на относительности истины для каждого человека. В постмодернистском смысле все является интерпретацией – мы сами создаем свою реальность, интерпретируя окружающий мир. Реальность возникает в результате нашей интерпретации того, что мир означает для каждого из нас лично. Осознание плюралистической реальности эпохи постмодернизма ставит под сомнение полноту и абсолютную истинность любой картины мира, представленной с одной позиции. Становится все более очевидным, что существуют альтернативные способы мышления, восприятия мира и самоопределения человека в нем. Именно это осознание приводит к признанию и исследованию «альтернативных реальностей». Такое расширение сознания меняет и само понимание человеческой идентичности: человеческое «Я» больше не является чем-то единым и неделимым, а, наоборот, состоит из различных, часто противоречивых, частей.

Бурная полемика, развернувшаяся вокруг постмодернизма в последние десятилетия, связана с попытками описать и сам постмодернистский дискурс, и новое понимание человека в рамках этого дискурса. Критики постмодернистского поворота утверждают, что новое мировоззрение – это лишь дань моде, выдумки интеллектуалов в поисках нового дискурса как источника

культурного капитала или еще одна идеология, созданная с целью девальвировать ценности эпохи модерна. Сами же представители постмодернизма отмечают, что выпады в адрес классической рациональности являются обоснованными. Мечты Просвещения о царстве разума так и не превратились в реальность, о чем ярко свидетельствуют ужасные социально-политические катаклизмы XX в. Одновременно некоторые исследователи, в частности, А. Кирби [10], утверждают, что годы избыточности, пастиша и паратакиса канули в Лету и «провозглашают» упадок и смерть постмодернизма. Выдающийся американский теоретик постмодернизма И. Хассан в своей работе «From Postmodernism to Postmodernity: the Local/Global Context» [9] отмечает, что от постмодернизма 60–80-х годов прошлого века остался лишь его призрак, который до сих пор бродит по Европе, Америке, Австралии, Японии и пытается обрести новую жизнь и новое имя. В процессе своего развития постмодернизм сам выявил свои теоретические проблемы. Сам термин «постмодернизм» является не только неудачным: он эдипальный и напоминает мятежного, но бессильного подростка, который не может отделить себя полностью от своих родителей, не может дать себе новое имя, такое как барокко, рококо, романтизм, символизм. То есть, отношение постмодернизма к модернизму остается неоднозначным, а порой и «паразитическим». Однако постмодернизм поставил вопросы, которые не могут быть решены в рамках уже существующих парадигм.

Цель. В статье предпринята попытка проанализировать концепцию человеческой идентичности в постмодернистской картине мира.

Теоретический базис и результаты. Постмодернистская философия подвергает сомнению устойчивость мира и культуры, поскольку все, с чем имеет дело человек, по сути, является иллюзией [2]. Неклассическая онтология постмодернизма связана с оперированием открытыми динамическими системами, которые невозможно описать с помощью понятий, основанных на модели бинарных оппозиций. Постмодернисты обращаются к хаотической, алогичной сущности бытия, которую можно познать только в результате эмпатической связи с многообразным миром людей и культур.

В эру плюрализма и фрагментации картины мира само понятие единого, неделимого «Я» звучит как анахронизм. Французский структуралист К. Леви-Стросс [11] отмечал, что в социальных структурах любое уникальное чувство собственного «Я» стремится раствориться в коллективном «Я». Соответственно, множественное «Я» становится необходимым для моделирования областей взаимного интереса, таких как отношения между коллективными идентичностями, циклический (в большей степени, чем линейный) характер времени, миф как альтернатива истории.

Одним из принципиальных различий в восприятии мира между так называемыми цивилизованными европейцами (начиная с эпохи Нового времени) и представителями племенных сообществ является понимание своего «Я» [8]. Европейцы понимают «Я» как целостную, неделимую структуру, в то время как каждый представитель племени отождествляет себя с чем-то, что находится вне его тела и духа: с животным, растением, горой. Сущностью европейца выступает бессмертная